
Podstawowe zagadnienia teoretyczne

1.1. Akty prawne

Działalność zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji regulują następujące akty prawne:

- 1) Ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o działalności ubezpieczeniowej, zwana dalej **UDU** (Dz.U. z 2003 r. nr 124, poz. 1151),
- 2) Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 28 grudnia 2009 r. w sprawie szczególnych zasad rachunkowości zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji, zwane dalej **RZU** (Dz.U. z 2009 r. nr 226, poz. 1825),
- 3) Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, zwana dalej **UOR** (Dz.U. z 2013 r., poz. 330, 613),
- 4) Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 28 listopada 2003 r. w sprawie sposobu wyliczenia wysokości marginesu wypłacalności oraz minimalnej wysokości kapitału gwarancyjnego dla działów i grup ubezpieczeń (Dz.U. z 2003 r. nr 211, poz. 2060), zwane dalej **RMW**,
Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 2 października 2009 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie sposobu wyliczenia wysokości marginesu wypłacalności oraz minimalnej wysokości kapitału gwarancyjnego dla działów i grup ubezpieczeń, zwane dalej **RMW.zm1**. (Dz.U. z 2009 r. nr 172, poz. 1337),
Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 28 grudnia 2009 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie sposobu wyliczenia wysokości marginesu wypłacalności oraz minimalnej wysokości kapitału gwarancyjnego dla działów i grup ubezpieczeń, zwane dalej **RMW.zm2**. (Dz.U. z 2009 r. nr 226, poz. 1822),
- 5) Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 2 października 2009 r. w sprawie sposobu wyliczenia wysokości marginesu wypłacalności zakładów reasekuracji oraz minimalnej wysokości kapitału gwarancyjnego dla rodzajów reasekuracji, zwane dalej **RWR** (Dz.U. z 2009 r. nr 169, poz. 1330),

Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 28 grudnia 2009 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie sposobu wyliczenia wysokości marginesu wypłacalności zakładów reasekuracji oraz minimalnej wysokości kapitału gwarancyjnego dla rodzajów reasekuracji, zwane dalej **RWR.zm1**. (Dz.U. z 2009 r. nr 226, poz. 1823),

- 6) Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 16 grudnia 2010 r. w sprawie kwartalnych i dodatkowych rocznych sprawozdań finansowych i statystycznych zakładów ubezpieczeń, zwane dalej **RSFU** (Dz.U. z 2010 r. nr 248, poz. 1654),
- 7) Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 16 grudnia 2010 r. w sprawie kwartalnych i dodatkowych rocznych sprawozdań finansowych i statystycznych zakładów reasekuracji, zwane dalej **RSFR** (Dz.U. z 2010 r. nr 256, poz. 1720),
- 8) Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny, zwany dalej **KC** (Dz.U. z 1964 r. nr 16, poz. 93).

1.2. Przewodnik po aktach prawnych

USTAWA O RACHUNKOWOŚCI (UOR)	
Art. 2 ust. 1 pkt 3	Przepisy ustawy o rachunkowości stosuje się również do zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji
Art. 3 ust. 1 pkt 3	Definicja zakładu ubezpieczeń jako jednostki prowadzącej działalność na podstawie przepisów o działalności ubezpieczeniowej
Art. 3 ust. 1 pkt 17	Definicja inwestycji: „ (...) W przypadku zakładów ubezpieczeń przez inwestycje rozumie się lokaty”
Art. 28 ust. 9 Art. 28 ust. 10	Wycena lokat w zakładach ubezpieczeń
Art. 30 ust. 5 Art. 30 ust. 6 Art. 30 ust. 7	Różnice kursowe od inwestycji stanowiących pokrycie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych, Ujmowanie różnic kursowych od należności i zobowiązań z tytułu ubezpieczeń bezpośrednich i reasekuracji
Art. 36 ust. 2	Kapitał zakładowy, również w towarzystwach ubezpieczeń wzajemnych
Art. 36 ust. 3	Łączenie kapitałów w przypadku likwidacji lub upadłości, również w towarzystwach ubezpieczeń wzajemnych
Art. 38 ust. 1 Art. 38 ust. 1a Art 38 ust. 2	Ujmowanie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych w zakładach ubezpieczeń
Art. 44 ust. 1	Składowe wyniku netto w zakładach ubezpieczeń
Art. 44 ust. 2	Wynik techniczny i wynik z działalności lokacyjnej w zakładach ubezpieczeń

Art. 49 ust. 1	Obowiązek sporządzania sprawozdania z działalności jednostki, również dla towarzystw ubezpieczeń wzajemnych
Art. 64 ust. 1 pkt 1	Obowiązek badania sprawozdań finansowych przez biegłego rewidenta: również zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji
Art. 65 ust. 5 pkt 6 Art. 65 ust. 5 pkt 6a	Raport biegłego rewidenta: obligatoryjne stwierdzenia dotyczące badanych sprawozdań ubezpieczycieli i reasekuratorów
Art. 68, art. 69	Obowiązki sprawozdawcze, również wobec TUW
Załącznik nr 3	Zakres informacji wykazywanych w sprawozdaniach finansowych zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji

Rozporządzenie Ministra Finansów w sprawie szczególnych zasad rachunkowości zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji (RZU)	
Rozdział I	Słowniczek pojęć, informacje ogólne
Rozdział II	Prowadzenie ksiąg rachunkowych, dokumentacja
Rozdział III	Szczegółowe zasady rachunkowości w zakresie wyceny i ewidencji lokat
Rozdział IV	Zasady tworzenia rezerw techniczno-ubezpieczeniowych
Rozdział V	Szczegółne zasady sporządzania sprawozdań finansowych zakładów ubezpieczeń i reasekuracji
Rozdział VI	Skonsolidowane sprawozdania finansowe
Załącznik nr 1	Bilans – noty objaśniające
Załącznik nr 2	Techniczny i ogólny rachunek zysków i strat – noty objaśniające
Załącznik nr 3	Rachunek przepływów pieniężnych – noty objaśniające
Załącznik nr 4	Informacja dodatkowa do sprawozdania jednostkowego – zakres informacji
Załącznik nr 5	Informacja dodatkowa do sprawozdania skonsolidowanego – zakres informacji
Załącznik nr 6	Sprawozdanie z działalności – zakres informacji
Załącznik nr 7	Metody tworzenia rezerwy na wyrównanie szkodowości (w grupie 14 działu II)
Załącznik nr 8	Metody obliczania wysokości średniej ważonej stopy zwrotu z lokat stanowiących pokrycie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych
Załącznik nr 9	Sposób ustalania wysokości maksymalnej stopy technicznej

KODEKS CYWILNY (KC)	
Tytuł XXVII (art. 805–art. 834)	Umowa ubezpieczenia
Dział I (od art. 805)	Przepisy ogólne
Dział II (od art. 821)	Ubezpieczenia majątkowe
Dział III (od art. 829)	Ubezpieczenia osobowe

USTAWA O DZIAŁALNOŚCI UBEZPIECZENIOWEJ (UDU)	
Dział I (art. 1–4)	Definicje, katalog czynności ubezpieczeniowych i reasekuracyjnych
Dział II (art. 5–223)	Działalność ubezpieczeniowa
Rozdział I (od art. 5)	Zasady wykonywania działalności ubezpieczeniowej
Rozdział II (od art. 31)	Zakład ubezpieczeń wykonujący działalność w formie spółki akcyjnej
Rozdział III (od art. 38)	Towarzystwo ubezpieczeń wzajemnych
Rozdział IV (od art. 92)	Warunki wykonywania działalności ubezpieczeniowej przez krajowe zakłady ubezpieczeń
Rozdział V (od art. 103)	Wykonywanie działalności ubezpieczeniowej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przez zagraniczne zakłady ubezpieczeń
Rozdział VI (od art. 127)	Swoboda świadczenia usług ubezpieczeniowych
Rozdział VII (od art. 146)	Gospodarka finansowa zakładu ubezpieczeń
Rozdział VIII (od art. 158)	Aktuariusz
Rozdział IX (od art. 167)	Sprawozdawczość ubezpieczeniowa zakładu ubezpieczeń
Rozdział X (od art. 176)	Łączenie się zakładów ubezpieczeń, przeniesienie umów ubezpieczenia, przeniesienie umów reasekuracji

Rozdział XI (od art. 187)	Postępowanie naprawcze i likwidacja zakładów ubezpieczeń
Rozdział XII (od art. 202)	Zasady sprawowania nadzoru ubezpieczeniowego
Rozdział XIII (od art. 215)	Ubezpieczeniowy samorząd gospodarczy
Dział III (art. 223a–232)	Działalność reasekuracyjna wykonywana przez zakłady reasekuracji
Rozdział I (od art. 223a)	Zasady wykonywania działalności reasekuracyjnej
Rozdział II (od art. 223f)	Zakład reasekuracji wykonujący działalność w formie spółki akcyjnej
Rozdział III (od art. 223n)	Towarzystwo reasekuracji wzajemnej
Rozdział IV (od art. 223u)	Warunki wykonywania działalności reasekuracyjnej przez krajowe zakłady reasekuracji
Rozdział V (od art. 223zf)	Wykonywanie działalności reasekuracyjnej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przez zagraniczne zakłady reasekuracji mające siedzibę w państwach niebędących państwami członkowskimi Unii Europejskiej
Rozdział VI (od art. 223zn)	Swoboda świadczenia usług reasekuracyjnych
Rozdział VII (od art. 223zt)	Gospodarka finansowa zakładu reasekuracji
Rozdział VIII (od art. 223z zb)	Sprawozdawczość zakładu reasekuracji
Rozdział IX (od art. 223z zg)	Łączenie się zakładów reasekuracji, przeniesienie portfela reasekuracji
Rozdział X (od art. 223z zn)	Postępowanie naprawcze i likwidacja zakładów reasekuracji
Rozdział XI (od art. 223z zt)	Zasady sprawowania nadzoru ubezpieczeniowego
Dział IV (od art. 224)	Przepisy karne
Dział V i VI (od art. 233)	Przepisy końcowe

1.3. Słowniczek najważniejszych pojęć

Bonus – obniżenie kwoty składki dla ubezpieczającego: np. za bezszkodową jazdę.

Cedent – zakład ubezpieczeń, który przenosi część ryzyka (wraz z odpowiednią częścią składki) na inny zakład, zwany reasekuratorem. Cedowanie ubezpieczeń jest to odstąpienie części ryzyka i składki innemu zakładowi ubezpieczeń.

Cesjonariusz – to inna nazwa reasekuratora.

DZIAŁ I Ubezpieczenia na życie – obejmuje 5 różnych grup ubezpieczeń.

DZIAŁ II Pozostałe ubezpieczenia osobowe oraz ubezpieczenia majątkowe – obejmuje 18 różnych grup ubezpieczeń.

Działy i grupy ubezpieczeń – Ustawa o działalności ubezpieczeniowej (UDU) wprowadza podział ryzyka na działy, grupy i rodzaje: podział ten znajduje się w załączniku do ustawy (załącznik do UDU). W zależności od tego, w którym dziale zakład wykonuje działalność, różna jest forma rachunku zysków i strat zakładu, a w zależności od działu i grupy różne są metody wyliczania minimalnego kapitału gwarancyjnego oraz marginesu wypłacalności.

Koasekuracja – inaczej współubezpieczenie: oznacza ubezpieczenie jednego ryzyka u kilku ubezpieczycieli, czyli np. ubezpieczenie jednego samochodu w kilku zakładach ubezpieczeń: świadomie, celowo i jawnie.

Komisarz awaryjny – ten, kto zastępuje ubezpieczyciela (na podstawie np. umowy) w przypadku gdy ubezpieczony ulegnie wypadkowi (np. Pan Kowalski jest ubezpieczony w zakładzie A i ulega wypadkowi samochodowemu. Doraźnej pomocy udziela mu zakład B: wówczas zakład B staje się komisarzem awaryjnym: udziela on pomocy panu Kowalskiego w imieniu innego zakładu A. Działalność taka nazywa się **komisarką awaryjną**).

Malus – zwiększenie kwoty składki, np. z powodu zwiększonego ryzyka powodzi (dla domu położonego nad rzeką).

Odszkodowanie – kwota, którą ubezpieczyciel wypłaca poszkodowanemu jako rekompensatę poniesionych szkód: pojęcie to dotyczy szkód o charakterze rzeczowym. W stosunku do obrażeń ciała/utraty życia używa się pojęcia **świadczenie**.

Odzysk – pozostałość po szkodzie majątkowej, dająca się wycenić, która stanowi zwrot kosztów dla zakładu wskutek przejęcia praw własności do tej pozostałości.

Polisa – dokument stwierdzający zawarcie umowy ubezpieczenia.

Rachunek techniczny – jest to główny dokument wystawiony przez cedenta (czyli tego, który przenosi część ryzyka na reasekuratora). Dokument ten stanowi podstawę do rozliczeń reasekuracyjnych.

Reasekuracja bierna – działalność zakładu ubezpieczeń, który jest cedentem, czyli przenosi część ryzyka na inny zakład (reasekuratora), inaczej mówiąc, uzyskuje od reasekuratora ochronę reasekuracyjną.

Reasekuracja czynna – działalność zakładu, który jest reasekuratorem (czyli zakładu reasekuracji), przyjmującego część ryzyka od innego zakładu (cedenta): udziela mu ochrony reasekuracyjnej.

Reasekuracja nieproporcjonalna – nie przewiduje proporcjonalnego udziału reasekuratora w ryzyku, składkach, odszkodowaniach i świadczeniach.

Reasekuracja proporcjonalna – występuje wówczas, gdy udział reasekuratora w składkach, szkodach i ryzyku jest taki sam (proporcjonalny), np. udział na poziomie 20% zarówno w składkach, jak i odszkodowaniach.

Reasekurator – ten, który przejmuje część ryzyka od innego zakładu (cedenta): udziela mu ochrony reasekuracyjnej. W razie zaistnienia zdarzenia reasekurator jest zobowiązany do zapłaty określonej części świadczeń.

Regres – zwrot kosztów zakładowi wskutek przejęcia roszczeń wobec osób trzecich (oznacza dla zakładu zwrot wypłaconego przez niego odszkodowania wskutek stwierdzenia odpowiedzialności za szkodę osoby trzeciej).

Retrocedent – zakład, który odstępuje ryzyko w drodze retrocesji.

Retrocesja – występuje, gdy reasekurator ceduje ubezpieczenie dalej (np. zakład A, będący cedentem, 50% swoich składek przekazał zakładowi B, który stał się reasekuratorem. Natomiast zakład B część z tych składek przekazał dalej zakładowi C, również w ramach reasekuracji. Zakład B stał się wówczas retrocedentem, a zakład C retrocesjonariuszem).

Retrocesjonariusz – zakład, który przyjmuje ryzyko w drodze retrocesji.

Ubezpieczający – ten, kto kupuje ochronę ubezpieczeniową (na własny rachunek lub dla osoby trzeciej).

Ubezpieczenia bezpośrednie – ubezpieczenia wynikające z umów między ubezpieczającym (czyli osobą kupującą ochronę) a ubezpieczycielem (zakładem ubezpieczeń). Obojętne, czy umowa taka jest zawierana przez agenta, brokera czy innego pośrednika – nadal jest to ubezpieczenie bezpośrednie.

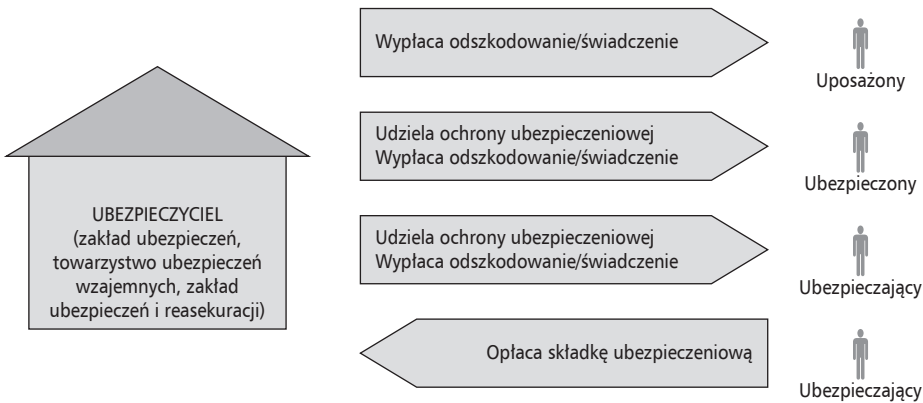
Ubezpieczenie pośrednie – inaczej **reasekuracja** – ma miejsce wówczas, gdy jeden zakład ubezpieczeń (zwany wówczas cedentem) przenosi część ryzyka (oraz część składek) na inny zakład (przyjmujący ryzyko, zwany reasekuratorem).

Ubezpieczony – osoba korzystająca z ochrony ubezpieczeniowej.

Ubezpieczyciel – to inaczej zakład ubezpieczeń.

Uposażony – osoba uprawniona do odbioru świadczeń z tytułu umowy ubezpieczenia: beneficjent.

Rysunek 1.1 przedstawia istotę i relację między pojęciami: ubezpieczający, ubezpieczony, uposażony oraz ubezpieczyciel.

Rysunek 1.1. Ubezpieczający, ubezpieczyciel a uposażony – rozróżnienie pojęć

Źródło: opracowanie własne.

Zazwyczaj ubezpieczający jest również ubezpieczonym. Natomiast jeżeli rodzic wykupuje dziecku ubezpieczenie, to wówczas rodzic jest ubezpieczającym, a dziecko jest ubezpieczonym. W takim przypadku umowę zawiera ubezpieczyciel (czyli zakład ubezpieczeń) z ubezpieczającym (rodzicem), a ubezpieczone jest dziecko.

1.4. Charakterystyka działalności zakładów ubezpieczeń i reasekuracji

Działalność ubezpieczeniowa¹ polega na oferowaniu i udzielaniu ochrony na wypadek ryzyka wystąpienia skutków zdarzeń losowych². Przez umowę ubezpieczenia ubezpieczyciel (zakład ubezpieczeń) zobowiązuje się spełnić określone świadczenie w razie zajścia przewidzianego w umowie wypadku, a ubezpieczający zobowiązuje się zapłacić składkę (art. 805 § 1 KC). Ubezpieczający (ten, który kupuje ubezpieczenie) uwalnia się od ciężaru danego ryzyka (np. pożaru domu). Przez umowę ubezpieczenia jest chroniony przed skutkami ryzyka: zostało ono przeniesione na zakład ubezpieczeń (który wypłaci odszkodowanie w przypadku zaistnienia ryzyka, np. pożaru domu). Ceną za uwolnienie się od tego ryzyka jest składka ubezpieczeniowa. Ubezpieczający zastępuje mało prawdopodobne, lecz w razie zaistnienia powodujące dużą stratę zdarzenie (np. pożar domu) stratą pewną, lecz niewielką (czyli kwotą składki, którą musi zapłacić)³.

Funkcja kompensacyjna zakładu ubezpieczeń polega na tym, że zakład ma wyrównać szkodę powstałą w majątku ubezpieczonego przez wypłatę odszkodowania.

¹ Więcej o ubezpieczeniach np. [Iwanowicz-Drozdowska 2013].

² Art.3 ust. 1 UDU, więcej np. [Monkiewicz 2004].

³ Więcej np. [Hryszko 2002].

W przypadku ubezpieczeń osobowych (opiewających na zdrowie lub życie człowieka) występuje nie odszkodowanie, lecz świadczenie.

Tabela 1.1. Ubezpieczenia majątkowe i osobowe – podstawowa różnica

Ubezpieczenia majątkowe	Ubezpieczenia osobowe
<ul style="list-style-type: none"> • Wypłata odszkodowania 	<ul style="list-style-type: none"> • Wypłata renty • Wypłata sumy pieniężnej • Wypłata innego świadczenia
<ul style="list-style-type: none"> • Za szkodę powstałą wskutek zdarzenia przewidzianego w umowie 	<ul style="list-style-type: none"> • W razie zajścia wypadku w życiu osoby ubezpieczonej przewidzianego w umowie

Źródło: opracowanie własne na podstawie art. 805 § 2 KC.

Zakład ubezpieczeń udziela ochrony ubezpieczonemu na podstawie umowy ubezpieczenia. Zakład może część tego ryzyka przenieść: scedować na inny zakład będący reasekuratorem. Zakład wówczas przekazuje odpowiednią część składki reasekuratorowi, ten zaś zobowiązuje się, że na wypadek zaistnienia szkody wypłaci odpowiednią część odszkodowania⁴. Reasekurator może dalej scedować ryzyko: wówczas jest to retrocesja. Głównym zadaniem reasekuracji jest zabezpieczenie zakładów ubezpieczeń przed stratami w przypadku kumulacji ryzyka, np. w przypadku dużych katastrof.

1.4.1. Pośrednictwo ubezpieczeniowe

Pośrednictwo ubezpieczeniowe jest regulowane przez ustawę z 22 maja 2003 r. o pośrednictwie ubezpieczeniowym (Dz.U. nr 124, poz. 1154). Polega ono na wykonywaniu przez pośrednika czynności związanych z zawieraniem i wykonywaniem umowy ubezpieczenia. Pośrednikiem przy zawieraniu umów ubezpieczenia może być agent lub broker (art. 2 ust. 2 ustawy o pośrednictwie ubezpieczeniowym), natomiast pośrednictwem w zakresie reasekuracji może zajmować się wyłącznie broker reasekuracyjny.

Agent ubezpieczeniowy pracuje na podstawie umowy agencyjnej zawartej z zakładem ubezpieczeń (zgodnej z kodeksem cywilnym) i to zakład sprawuje nadzór nad agentem⁵. Za szkodę wyrządzoną przez agenta odpowiada zakład ubezpieczeń, na rzecz którego agent ów działał [Budzianowski 2012a]. Jednak w przypadku gdy agent działa na rzecz kilku zakładów ubezpieczeń, wówczas to agent (zwany wtedy multiagentem) jest odpowiedzialny za szkodę, co więcej, podlega on obowiązkowemu ubezpieczeniu OC (na podstawie Rozporządzenia Ministra Finansów w sprawie obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej z tytułu wykonywania czynności agencyjnych; Dz.U. z 2005 r. nr 122, poz. 1027).

⁴ Więcej o reasekuracji np. [Montalbetti1970; Liebwein 2005; Monti, Barile 1994].

⁵ http://www.knf.gov.pl/Images/dobro_ogolne_posrednictwo%5B1%5D_tcm75-6267.pdf

Broker ubezpieczeniowy natomiast nie może pozostawać w żadnym stosunku umownym z jakimkolwiek zakładem ubezpieczeń i nie wolno mu wykonywać czynności agencyjnych. Zadaniem brokera jest przedstawienie osobie poszukującej najdogodniejszej formy ubezpieczenia różnych ofert i pomoc w wyborze optymalnej [Budzianowski 2012a]. Broker działa na podstawie zezwolenia na wykonywanie działalności brokerskiej i jest wpisany do rejestru brokerów. Nadzór nad działalnością brokerów sprawuje Komisja Nadzoru Finansowego⁶.

Reasumując, agent ubezpieczeniowy działa z ramienia i na zlecenie zakładu ubezpieczeń, poszukując dla niego klientów, natomiast broker działa w imieniu osoby, która szuka najkorzystniejszego ubezpieczenia (w imieniu klienta), wyszukując dla niego najlepszą z ofert dostępnych na rynku ubezpieczeniowym.

1.4.2. Działalność zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji

UDU reguluje działalność zarówno zakładów ubezpieczeń, jak i zakładów reasekuracji. Zakład ubezpieczeń nie może wykonywać działalności innej niż działalność ubezpieczeniowa (czyli oferowanie i udzielanie ochrony na wypadek ryzyka wystąpienia skutków zdarzeń losowych), a zakład reasekuracji nie może wykonywać działalności innej niż działalność reasekuracyjna, czyli zawieranie i wykonywanie umów o reasekuracji i retrocesji (art. 3 UDU). Jedynie „zakład ubezpieczeń i reasekuracji” może wykonywać obydwie te czynności. Co więcej, istnieje obowiązek używania w nazwie oznaczenia wskazującego, czy dany podmiot jest zakładem ubezpieczeń, reasekuracji czy jednego i drugiego (art. 6 ust. 3 UDU, art. 223c UDU). Zakłady ubezpieczeń nie mogą wykonywać jednocześnie działalności w zakresie ubezpieczeń na życie oraz pozostałych ubezpieczeń osobowych i majątkowych (art. 8 ust. 1 UDU). Te, które prowadzą działalność w zakresie ubezpieczeń na życie, są zobowiązane do używania w nazwie słów „ubezpieczenia na życie” (art. 8 ust. 2 UDU). Zakłady reasekuracji mogą natomiast wykonywać działalność w zakresie obu tych działów.

Zakład ubezpieczeń może prowadzić działalność jedynie w dwóch formach (art. 5 UDU): spółki akcyjnej lub towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych (zwanego dalej TUV). Zakład ubezpieczeń w postaci spółki akcyjnej jest to przedsiębiorca, nastawiony głównie na zysk. Natomiast działalność TUV, które ubezpiecza swoich członków, nie jest ukierunkowana na cele zarobkowe⁷. W jego nazwie powinno się znaleźć wskazanie, że jest to Towarzystwo Ubezpieczeń Wzajemnych (art. 6 ust. 3 UDU). Zakład reasekuracji może prowadzić działalność w formie spółki akcyjnej, TUV, a także w formie spółki europejskiej (art. 223b UDU).

Działalność ubezpieczeniowa jest obarczona dużym ryzykiem, dlatego też liczne są wymagania i ograniczenia w stosunku do tej działalności⁸. UDU w rozdziale 7 dotyczą-

⁶ http://www.knf.gov.pl/dla_ryнку/posrednictwo/dz_brokerska.html

⁷ Główne cechy TUV oprócz niekomercyjnego charakteru to świadczenie dla członków ochrony na zasadzie wzajemności oraz możliwość współdecydowania przez nich o działaniach TUV. Więcej np. [Kuchlewska 2010].

⁸ Więcej o wypłacalności zakładów ubezpieczeń np. [Kiedrowska 2011; Bijak 2009].

cym gospodarki finansowej zakładu⁹ wprowadza m.in. wymóg, że zakład ubezpieczeń jest obowiązany posiadać środki własne w wysokości nie niższej niż margines wypłacalności i nie niższej niż kapitał gwarancyjny (art. 146 ust.1 UDU). Kapitał gwarancyjny stanowi większą z dwóch wartości: minimalnego kapitału gwarancyjnego i 1/3 wielkości marginesu wypłacalności (art. 146 ust.2. UDU). Szczegółowe sposoby wyliczania tych dwóch kategorii znajdują się w rozporządzeniu w sprawie sposobu wyliczania marginesu wypłacalności oraz minimalnej wysokości kapitału gwarancyjnego oraz w 2 nowelizacjach tego rozporządzenia. Sposób wyliczenia tych kwot zależy m.in. od formy prowadzenia działalności (SA czy TUW), od rodzaju zakładu (ubezpieczeń czy ubezpieczeń i reasekuracji), działu i grup, w których jest prowadzona działalność. Natomiast UDU (art. 148 UDU) podaje, czym są środki własne zakładu oraz środki własne na pokrycie kapitału gwarancyjnego (art. 148a UDU).

W celu zmniejszenia ryzyka każdy zakład jest również zobowiązany (art. 149 UDU) do tworzenia kapitału zapasowego oraz rezerw techniczno-ubezpieczeniowych¹⁰. Rezerwy te są przeznaczone na pokrycie zarówno bieżących, jak i przyszłych zobowiązań, mogących wyniknąć z zawartych umów. UDU określa kategorie składające się na rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe (art. 151 ust 2 UDU) oraz sposoby ich wyliczania. W zakładach ubezpieczeń na życie obliczenia rezerw mogą być dokonywane jedynie przez aktuarium, zakłady prowadzące działalność w dziale II mogą ustalać wartość rezerw metodą matematyki ubezpieczeniowej, jednakże z opinią aktuarium o ich prawidłowości. Załącznik nr 7 RZU podaje ponadto metody tworzenia jednej z rezerw techniczno-ubezpieczeniowych: rezerwy na wyrównanie szkodowości (jedynie dla grupy 14 działu II). Zgodnie z UDU zakład powinien również posiadać określone aktywa w wysokości nie niższej niż wartość rezerw techniczno-ubezpieczeniowych (art. 154 ust. 1 UDU). Ustawa podaje, które aktywa stanowią pokrycie tych rezerw (art. 154 ust. 6 UDU).

Zakład zarówno ubezpieczeń, jak i reasekuracji jest także zobowiązany do lokowania swoich środków w taki sposób, aby uwzględniając rodzaj i strukturę prowadzonych ubezpieczeń osiągnąć jak największy stopień bezpieczeństwa i rentowności przy jednoczesnym zachowaniu płynności środków (art. 153 UDU). Odzwierciedleniem tego faktu jest specyfika w ewidencji działalności lokacyjnej zakładu. Podobnie wymóg tworzenia rezerw techniczno-ubezpieczeniowych, jak i sam rodzaj działalności zakładów i zdarzeń, które nie występują w innych jednostkach, wymuszają konieczność stosowania w rachunkowości rozwiązań szczególnych: odnośnie do pomiaru, wyceny i ewidencji (traktuje o tym RZU).

⁹ Więcej np. [Wala 2005].

¹⁰ Więcej o rezerwach techniczno-ubezpieczeniowych w podrozdziale 2.5 niniejszej książki.

Rozdział 2

Rachunkowość zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji

Nie istnieje zatwierdzony przez Ministra Finansów wzorcowy plan kont dla zakładów ubezpieczeń (w przeciwieństwie np. do banków czy jednostek samorządu terytorialnego, dla których został określony plan kont). Natomiast UOR podaje wzór dla poszczególnych elementów sprawozdania finansowego zakładu – wzór ten stanowi załącznik nr 3 do ustawy. Specyfika działalności ubezpieczycieli decyduje o odmienności ich bilansu i rachunku przepływów pieniężnych oraz o tym, że jedną z kategorii składających się na rachunek zysków i strat jest rachunek techniczny, a jego wzór również podaje ustawa w dwóch wersjach, gdyż rachunek techniczny wygląda inaczej dla zakładów prowadzących działalność w dziale I i w dziale II.

2.1. Komentarz do rachunku zysków i strat

UOR podaje wzór technicznego rachunku ubezpieczeń majątkowych i osobowych, technicznego rachunku ubezpieczeń na życie oraz ogólnego rachunku zysków i strat. Poszczególne pozycje tych rachunków są objaśnione w treści RZU, a przede wszystkim w załączniku nr 2 do RZU.

Rachunki techniczne (zwane dalej TRU) są częścią składową rachunku ogólnego, a wynik finansowy zakładu ubezpieczeń ustala się dwuetapowo. Najpierw ustala się wynik na działalności ubezpieczeniowej: w rachunku technicznym (co więcej, rachunek ten sporządza się osobno dla poszczególnych grup ubezpieczeń bezpośrednich, a w zakładach reasekuracji osobno dla każdej z klas rachunkowych) (RZU § 51). Dopiero później, już w ogólnym rachunku, ustala się wynik z całej działalności. Na wynik techniczny rachunku (dla obu działów) składają się m.in. następujące pozycje: